

በገጠር መሬት የመጠቀም መብትን ለብድር ዋስትና ስለማስያዝ እና የኢትዮጵያ ሕጎች

በአበባው አበበ በላይ*

ንብረትን ዋስትና በማድረግ ብድር መውሰድና ይህንን በተለያዩ የኢንቨስትመንት ተግባራት ላይ ማዋል ለአንድ ሀገር ኢኮኖሚ እድገት ዋነኛ መሳሪያ እንደሆነ የመዋለ-ነዋይ ተንታኞች በአጽንዖት ያስቀምጣሉ። ሁሉም ንብረቶች በዋስትና ሊያዙ የሚችሉ ቢሆንም ይህ ግን በሀገራት ሕግጋት ላይ የተመሰረተ ነው። የገጠርም ሆነ የከተማ መሬት በሽያጭ ለሌላ ወገን ሊተላለፍ የማይችል ንብረት እንደሆነ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ-መንግስት አንቀጽ 40 ላይ በግልጽ ተደንግጎ እናገኛለን። በዚህ ድንጋጌ መሰረት መሬትን በራሱ (Land Per se) ማስያዣ ማድረግ እንደማይቻል መገንዘብ ይቻላል። ይህም ማለት ባለመሬቱ ብድሩን መክፈል ባይችል አብዳሪው መሬቱን በመሸጥ ብድሩን የማስመለስ መብት አይኖረውም ማለት ነው። ይህ እንዳለ ሆኖ በኢትዮጵያ ሕግ መሰረት የገጠር መሬት ባለይዘታ በመሬቱ ላይ ካለው ብዙ መብቶች (Bundle of rights) መካከል አንዱን (ለምሳሌ የመጠቀም መብት) በጊዜያዊነት፣ በጊዜ በተገደበ ውል በማስያዣነት ለማስያዝ የሚከለክል የሕግ ማዕቀፍ የለም።

ይህንን መነሻ በማድረግ የአማራ ብሄራዊ ክልላዊ መንግስት ጥቅምት 20 ቀን 2010 ዓ/ም በም/ቤቱ ባጸደቀው የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 251/2010 አንቀጽ 19 መሰረት በመሬት የመጠቀም መብትን የብድር ዋስትና አድርጎ ማስያዝን ፈቅዷል። ይህ አዋጅ የሚከተሉትን ዝርዝር ድንጋጌዎች ይዟል። ማንኛውም የገጠር መሬት ባለይዘታ ከ30 ዓመት ላይበለጠ ጊዜ የመጠቀም መብቱን በሀገሪቱ ብሔራዊ ባንክ ዕውቅና ለተሰጠው ሕጋዊ የገንዘብ ተቋም የብድር ዋስትና አድርጎ ማስያዝ እንደሚቻል ተደንግጓል። “...በሀገሪቱ ብሔራዊ ባንክ ዕውቅና ለተሰጠው ሕጋዊ የገንዘብ ተቋም...” የሚለው ድንጋጌ በትግበራ ወቅት ሰፊ ክፍተት ሲፈጥር የነበረ ነው። ይኸውም በየአካባቢው በህብረተሰቡ የተቋቋሙት የብድርና ቁጠባ ኅብረት ሥራ ማህበራት በብሔራዊ ባንክ እውቅና የተሰጣቸው ናቸው ወይ የሚለው ነው። በዚህም ምክንያት በአሁኑ ወቅት እነዚህ የብድር ኅብረት ሥራ ማህበራት የገጠር መሬት የመጠቀም መብትን በማስያዝ ብድር እየሰጡ እንዳልሆኑ ከግብርና ሚኒስቴር ሪፖርት መረዳት ይቻላል። ተብዳሪው ብብድር ውሉ ውስጥ በተጠቀሰው የጊዜ ገደብ ዕድሜውን ያልከፈለ እንደሆነ አብዳሪው ብብድር ውሉ ለተጠቀሰው ጊዜ በመሬቱ የመጠቀም መብት የሚኖረው ሆኖ የተገኘ

* ጸሐፊው የመሬት ሕግ ባለሙያ ሲሆኑ በኢ.ሜ.ደ.ል አድራሻቸው abebawabebek@gmail.com ማግኘት ይቻላል። ጽሑፉ የጸሐፊውን የግል አመለካከት ብቻ የሚያንጸባርቅ ነው።

እንደሆነ የዚህ መብቱ ወሰን በመሬቱ ላይ ከተሰጠው የመጠቀም መብት ያለፈ ሊሆን አይችልም። ይህም ማለት የመሬቱ የመጠቀም መብቱ የብድር ዋጋውን ለማስመለስ የማያስችለው ቢሆን እንኳን የተብዳረውን ሌሎች ንብረቶችን ለብድሩ ማስከበሪያነት ለማዋል አይቻልም። አብዳረው መሬቱን ራሱ የማያለማውና ከዚህ የተነሳ ለሶስተኛ ወገን በኪራይ የሚያስተላልፈው ከሆነ መሬቱን ከአብዳረው በውል ለመውሰድ እስከ ተስማማ ድረስ ተብዳረው ቅድሚያ ይሰጠዋል። በገጠር መሬት የመጠቀም መብት መያዣ የተደረገበት ማንኛውም ውል ባብዳረው ተቋም መመዝገብ አለበት፤ ይኸው የተመዘገበው የኪራይ ውል አንድ ቅጅ መሬቱ ለሚገኝበት ወረዳ ገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም ጽህፈት ቤት ቀርቦ ከባለይዘታው የግል ማህደር ጋር መያያዝ ይኖርበታል። ከአዋጁ በተጨማሪ ደንቡ ተጨማሪ ድንጋጌዎችን ይዟል። ባለይዘታው በመሬቱ የመጠቀም መብቱን የብድር ዋስትና አድርጎ ለማስያዝ ማሳው የሁለተኛ ደረጃ የይዘታ ማረጋገጫ ደብተርና ካርታ እንዲኖረው ያስፈልጋል። ከአማራ ክልል ህግ በተጨማሪ የቤንሻንጉል ጉሙዝ ክልል ህግ የገጠር መሬት በሊዝ የተከራየ ባለሀብት፣ የገጠር ሥራ አጥ ሊንተርፕራይዝ/ ማህበራት ወይም አርሶ አደር መንግስት እዉቅና ለሰጣቸው የገንዘብ ተቋማት የመጠቀም መብቱን ወይም በመሬቱ ላይ በጉልበቱና በገንዘቡ ያፈራውን ንብረት እንደዋስትና ለማስያዝ እንደሚችል ይደነግጋል። ይህ ድንጋጌ ቢደነገግም በክልሉ እስካሁን ድረስ ወደ ተግባር አልተቀየረም። ይህንን አዋጅ ለማስፈጸም በቅርቡ ደንብ ተዘጋጅቶለት ፀድቋል። ደንቡ በኪራይ ወይም በሊዝ ሥርዓት የተገኘ የገጠር መሬት የመጠቀም መብቱ ወይም በጉልበትና በገንዘብ የተፈራን ንብረት በእዳ ዋስትና አድርጎ ስለማስያዝ ቢደነገግም የባለይዘታዎችን የመጠቀም መብት ለብድር ዋስትና ስለማስያዝ በአዋጁ የተደነገገውን ለአፈጻጸም በዝርዝር ሳያስቀምጥ አልፎታል።

ይህንን መነሻ በማድረግ በተንቀሳቃሽ ንብረት ላይ የሚመሰረት የዋስትና መብት አዋጅ ቁጥር 1147/2011 በትርጉም ክፍሉ አንቀጽ 2(27) የገጠር መሬት የመጠቀም መብትን ተንቀሳቃሽ ንብረት ሆኖ እንደሚቆጠር ያስቀምጣል። ይህም ማለት የገጠር መሬት የመጠቀም መብትን ማስያዣ አድርጎ ብድር መውሰድ እንደሚቻል ይደነግጋል።

ይህ አዋጅ በብሔራዊ ባንክ አርቃቂነት በሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት በ 2011 ዓ/ም በጸደቀው በተንቀሳቃሽ ንብረት ላይ የሚመሰረት የዋስትና መብት አዋጅ ቁጥር 1147/2011 መሰረት የገጠር መሬት የመጠቀም መብትን በማስያዝ ብድር መበደር እንደሚቻል በግልጽ በሕጉ ተደንግጎ ይገኛል። በአዋጁ መግቢያ ላይ በግልጽ ዓላማው ተደንግጎ የሚገኝ ሲሆን ይህም ዋስትናውን የጠበቀ ዘመናዊ የብድር ሥርዓት እንዲኖር እና ግለሰቦችና ተቋማት ተንቀሳቃሽ ንብረታቸውን በማስያዝ ሥራ ላይ የሚውል አዲስ ካፒታል ማግኘት እንዲችሉ፣ በሂደትም በየደረጃው ሊሸጡት መንትን ለማስፋፋት፣ ተጨማሪ የስራ ዕድሎችን ለመፍጠር፣ ምርትና ምርታማትን

ለማሳደግ፣ የፋይናንስ ተደራሽነትንና ተጠቃሚነትን ለማስፋፋት፣ በዋናነት በከተሞች ላይ ብቻ ውስን ሆኖ የቆየውን የባንክ አገልግሎትን ተደራሽነት ወደ ገጠሩ ማህበረሰብ ለማስፋፋትና ለማሳደግ ምቹ ሁኔታን ለመፍጠር እንደሆነ በግልጽ ተመላክቷል። በአዋጁ አንቀጽ 2 ንዑስ ቁጥር 27 ላይ ተንቀሳቃሽ ንብረት ማለት ምን ማለት እንደሆነ በትርጉም የቀረበ ሲሆን ይህም በሕግ ካልተከለከለ በስተቀር መሬት የመጠቀም መብትን እንደሚያጠቃልል ተደንግጓል። በየትኛውም ሕግ ቢሆን የገጠር መሬት የመጠቀም መብትን በማስያዝ ማበደርን የሚከለክል ሕግ የሌለ ከመሆኑ ጋር ተያይዞ ይህ የተፈቀደ ተግባር ነው። የገጠር መሬትን መሸጥ የተከለከለ ከመሆኑ ጋር ተያይዞ የይዘታ መብትን (Holding Right) ማስያዝ የተከለከለ ነው ተብሎ ከተደነገገው ውጭ የመጠቀም መብትን (Use Right) ማስያዝን የሚከለክል ሕግ የለም (በገጠር መሬት የይዘታ መብት እና የመጠቀም መብት መካከል ሰፊ ልዩነቶች ያሉ ስለሆነ)። ይህንን በመረዳት ብሔራዊ ባንክ የዚህን አዋጅ ድንጋጌ ወደ መሬት ለማውረድ “Codification, Valuation, and Registration of Movable Properties as Collateral for Credit Directive Number 186/2020” የሚል መመሪያ አዘጋጅቶ ወደ ስራ ተገብቷል። በዚህ መመሪያ አንቀጽ 7 ላይ በግልጽ የገጠር መሬት የመጠቀም መብት (የይዘታ ማረጋገጫ ደብተርና ካርታ) ለብድር ዋስትና ስለሚያዝበት አግባብ፣ የገጠር መሬቶች ልዩ የማሳ መለያ ቁጥር እንዴት ጥቅም ላይ እንደሚውል፣ ዋጋ ስለሚተመንበት፣ ከግብርና ሚኒስቴር ጋር ስለሚኖረው መስተጋብር፣ ዋስትናው እንዴት እንደሚመዘገብ፣ የአብዳሪና ተብዳሪ መብቶችና ግዴታዎች፣ እንዲሁም ተብዳሪ ብድሩን በውሉ መሰረት ባይከፍል አብዳሪ መብቱን ስለሚያስከብርበት አግባብ በግልጽ ተደንግጓል። ከዚህም አልፎ እነዚህ ለብድር ዋስትና የሚያዙ የማይንቀሳቀሱ ንብረቶች (የገጠር መሬት የመጠቀም መብትን ጨምሮ) ስለሚመዘገቡበት ሁኔታ ብሔራዊ ባንክ “Operationalization of Movable Collateral Registry Directive Number. MCR/01/2020” የሚል መመሪያ በማዘጋጀት ወደ ስራ ተገብቷል። በዚህ ሂደትም ከግብርና ሚኒስቴር በተገኘ መረጃ እነስተኛ የብድር ተቋማት እና ባንኮች የገጠር መሬት የመጠቀም መብትን ማስያዣ በማድረግ በአማራ፣ ኦሮሚያ እና ደቡብ ክልሎች ከ 2.6 ቢሊዮን ብር በላይ ብድር እንደተሰጠ እና ጤናማ በሆነ ሁኔታ ብድሮች እየተመለሱ እንዳሉ ያሳያል።

ባለይዘታዎች በማስያዣ የሚሰጡት በመሬት የመጠቀም መብታቸውን ነው። ባለይዘታዎች በመሬት የመጠቀም መብታቸውን በማስያዝ እንደ ዘመናዊ የእርሻ መሳሪያዎችና ግብአቶች የሚያገኙበትን ሁኔታ ማመቻቸት የመሬት ተጠቃሚዎች መሬታቸውን በሚገባ ለማልማት በአሁኑ ጊዜ እየገጠማቸው ያለውን የብድር ፍላጎትና አቅርቦት በማጣጣም ረገድ ከፍተኛ አስተዋጽኦ ይኖረዋል። የፋይናንስ አጥረት በመቅረፍ ባለይዘታዎች መሬታቸውን በኪራይ ወይም መሰል የመብት ማስተላለፊያ መንገዶች ለሌላ ሰው መስጠት ሳያስፈልጋቸውና

[Note] በገጠር መሬት የመጠቀም መብትን ለብድር ዋስትና ስለማስያዝ...

በመሬታቸው በዚህ ምክንያት ሊደርስ የሚችለውን ጉዳት አስወግደው ካፒታል እግኝተው በእግባቡ እንዲያለሙ በማድረግ የምግብ ዋስትና ከማረጋገጥና የመሬት ምርታማነትን ከመጨመር አንፃርም በጎ ተፅዕኖ ይኖረዋል።

ከላይ የተጠቀሰው አዋጅ እና መመሪያዎች የገጠር መሬት የመጠቀም መብትን ማስያዣ ማድረግ ህጋዊነትን የደነገጉና አብዳሪና ተብዳሪን እንዲገናኙ በማድረግ ረገድ ጉልህ አስተዋጽኦ እያበረከቱ ያሉ ቢሆንም አሁንም ቢሆን በገጠር መሬት አስተዳደር ሕጎች በግልጽ መደንገግ ያለባቸው ሰፊ ጉዳዮች አሉ። በመሰረቱ የገጠር መሬት የመጠቀም መብትን በማስያዣነት በመጠቀም ብድር መበደር እንደሚቻል የአማራ፣ የቤኒሻንጉል ጉሙዝ፣ የኦሮሚያ እና የሲዳማ ክልሎች የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም ሕጎች የደነገጉ ቢሆንም ይህ ጠቅላላ ከመሆኑ በተጨማሪ ተመሳሳይ ድንጋጌ በፌዴራሉ የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ላይ በግልጽ አልተመለከተም። የፌዴራልና የክልል የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም ሕጎች በዝርዝር መያዝ ካሉባቸው ጉዳዮች መካከል፡-

የመጀመሪያው፡- የገጠር መሬት የመጠቀም መብትን በማስያዣ በሚያዝበት ጊዜ የጊዜ ገደብ እና የመሬት መጠን በሕጋዊ መወሰን አለባቸው። አዋጅ ቁጥር 1147/2011 በዚህ ረገድ ምንም ያስቀመጠው ነገር የለም። የገጠር መሬት የመጠቀም መብትን በማስያዣ ብድር ማግኘትና የባለይዘታዎችን ከመሬታቸው ያለመፈናቀል ህገ-መንግስታዊ መብታቸውን ማጣጣም አስፈላጊ በመሆኑ ምክንያት ጉዳዩ ጥንቃቄ በተሞላበት መንገድ መደንገግ አስፈላጊ ነው። ይህ ለማድረግም ባለይዘታው ብድሩን መመለስ ባይችል ሊደርስ የሚችለውን ጉዳት ለመቀነስ አብዳሪው በመሬቱ የሚጠቀምበት የጊዜ ጣሪያ በሕግ መደንገግ አለበት። ይህንን ጣሪያ ለተዋዋይ ወገኖች መተው መሬት አይሸጥም የሚለውን የህገ-መንግስት ድንጋጌ በዝምታ መቃረን ይሆናል። በተጨማሪም ተዋዋይ ወገኖች የሚኖራቸው የመደራደር አቅም ተመሳሳይ ደረጃ ላይ ላይሆን ስለሚችል ህጉ ይህንን ሚዛን ማስጠበቅ አለበት።

በሁለተኛ ደረጃ፡- ባለይዘታዎች ለሌላ መሬት አልባ ለሆነ ሰው በመሬት የመጠቀም መብታቸውን በማስያዣነት በመስጠት ዋስ መሆን የሚችሉበትን አሰራር ሕጋዊ መፍቀድ አለባቸው። በሀገራችን በመሬት አስተዳደር ስርዓቱ ውስጥ ከሚነሱ ችግሮች መካከል መሬት አልባነት በግንባር ቀደምትነት የሚጠቀስ ነው። በዚህ ዙሪያ የተደረጉ ብዙ ጥናቶች እንደሚያሳዩት መሬት አልባ የሆኑ የገጠር ነዋሪዎች ቁጥር አስፈሪ ደረጃ ላይ ደርሷል። ስለሆነም እነዚህ መሬት አልባ የህብረተሰብ ክፍሎች በተለያዩ የስራ መስኮች ለመሳተፍ ብድር ማግኘት ቢፈልጉ ለዚህ ዋስትና የሚሆን መሬት ስለማይኖራቸው የሌላ ሰውን የመሬት የመጠቀም መብት (በባለይዘታው ሙሉ ፈቃድ) እንደ ዋስትና እንዲያስይዙ ሕጎች መፍቀድ አለባቸው። በዚህ አኳኑ ብዙ ስራ አጥ ወጣቶች የወላጆቻቸውን ወይም የሌላ የቅርብ ሰው በመሬት የመጠቀም መብትን እንደ ማስያዣ በመጠቀም ብድር

በማግኘት በተለያዩ የስራ መስኮች እንዲሳተፉ እድል ስለሚፈጥር በስራ ዕድል ፈጠራ ረገድ የሚኖረው ሚና ከፍተኛ ይሆናል።

ሦስተኛ- ህጉ ሌላው መያዝ ያለበት ነጥብ ተብዳሪ ብድሩን ካልከፈለ ውጤቱ በውሉ ለተጠቀሰው ጊዜ ያህል ብቻ አብዳሪ በመሆኑ የመጠቀም መብት እንዲኖረው መፍቀድ ነው። በዚህ ጊዜ አብዳሪው ካበደረው በላይ ጥቅም ቢያገኝ ተብዳሪው የተገኘውን ትርፍ መልስልኝ ብሎ የመጠየቅ መብት ሊኖረው አይገባም። ይህም አብዳሪው መሪውን በአግባቡ ተንከባክቦ በማልማት የበለጠ ጥቅም እንዲያገኝ ያበረታታዋል። በተመሳሳይ አብዳሪው በተለያዩ ምክንያት (ለምሳሌ ድርቅ) በተጠቀሰው ጊዜ ውስጥ መሪውን በመጠቀም ያበደረውን ገንዘብ የሚመልስ ጥቅም ማግኘት ካልቻለ ኪሳራው የአብዳሪው እንዲሆን መደንገግ እንጂ በመሪው የመጠቀም መብት እንዲረዘምለት የመጠየቅ ወይም የተብዳሪውን ሌላ ንብረት ለብድር አፈፃፀም የመያዝ መብት ሊኖረው አይገባም። ይህ ድንጋጌ ከዚህ በፊት ከሚታወቀው የብድር ዋስትና የተለየ ሲሆን ይህም የመሪውን ልዩ የንብረት ባህሪ ግምት ውስጥ በማስገባት ባለይዘታዎች እንዳይፈናቀሉና እንዳይሳዱ ለማድረግ ታሳቢ በማድረግ መሆን አለበት። መሪው ሊሸጥ ስለማይችል አብዳሪ ከመሪው ምን ያህል ገቢ አገኘ፣ ምን ያህል ወጭ አወጣ በሚል ክትትል የሚያደርግ ተቋምም ስለሌለ፤ ይህንን መከታተልም ግጭት ከመፍጠር የዘለለ ሚና ስለማይኖረው በመጀመሪያ ውል ሲመሰርቱ ተዋዋይ ወገኖች ይህንን አውቀው በስሌት ውላቸውን እንዲያደርጉ ያስገድዳቸዋል።

አራተኛ- ይህንን ማስያዣ ውል የሚገቡት ገንዘብ ተብድረው በብድር ውሉ በተመለከተው የጊዜ ገደብ መሰረት መመለስ ባይችሉ ገንዘብ ጠያቂው የባለ ዕዳውን መሪው በውሉ ለተመለከተው ጊዜ ያህል ብቻ (በውሉ የሚቀመጠው የጊዜ ገደብ በህጉ ከሚቀመጠው ያነሰ መሆን አለበት) በማረስ ወይም በማከራየት ተጠቅሞ መሪውን ለባለ ይዘታው መመለስ እንዳለበት ህጉ መደንገግ አለበት። አብዳሪው መሪውን ሊጠቀምበት የሚችለው ተብዳሪው በውሉ መሰረት ገንዘቡን መመለስ ሳይችል ሲቀር ብቻ ነው።

አምስተኛ- አብዳሪዎች የሚሆኑት ህጋዊ የፋይናንስ ተቋማት ብቻ መሆን ያለባቸው ሲሆን አራጣ አብዳሪነትን ለመከላከል ግለሰቦች በህጉ አብዳሪ ሆነው በመሪው የመጠቀም መብትን እንደ ማስያዣነት እንዲይዙ ሊፈቀድላቸው አይገባም። በመሆኑም ባለይዘታዎች ግብዓት ለመግዛት የገንዘብ እጥረት በማጋጠሙ ምክንያት መሪዎቻቸውን ያከራዩ የነበሩት ወይም ደግሞ ያስጠምዱ የነበሩት ይህ ድንጋጌ በመቀመጡ በመሪው የመጠቀም መብታቸውን በማስያዝ ብድር ወስደው መሪዎቻቸውን አልምተው ብድራቸውን እንዲመልሱ የሚያስችል መብት ይሆናል። ይሁንና ይህ ድንጋጌ ከዚህ በፊት ብድርና ቁጠባ ተቋማት በቡድን ዋስትና የሚሰጡትን ብድር የሚተካ ሳይሆን አማራጭ እንደሆነ መደንገግ ይኖርበታል። በመሆኑም መሪው የሌላቸው ሰዎች ወይም

[Note] በገጠር መሬት የመጠቀም መብትን ለብድር ዋስትና ስለማስያዝ...

በመሬታቸው የመጠቀም መብታቸውን በማስያዣ መስጠት የማይፈልጉ ከዚህ በፊት እንደነበረው በቡድን ኩባንያና ቁጠባ ተቋማት ብድር የማግኘት አማራጫቸው የተጠበቀ መሆን አለበት።

በአጠቃላይ የገጠር መሬትን የመጠቀም ዋስትና አድርጎ ማስያዝን በሚመለከት በተንቀሳቃሽ ንብረት ላይ የሚመሰረት የዋስትና መብት አዋጅ ቁጥር 1147/2011 ላይ የተደነገገ ቢሆንም አዋጁ ዝርዝር ድንጋጌዎችን ያልያዘ በመሆኑ ለአፈጻጸም አስቸጋሪ አድርጎታል። ስለሆነም ግልጽ እና ዝርዝር ድንጋጌዎች ያሉት ሕግ መኖር ገንዘብ የሌላቸው ባለይዘታዎች ለስራቸው ግብዓት የሚሆን ገንዘብ በብድር መልክ እንዲያገኙ በማድረግ የእርሻ ስራቸውን እንዲሁም ከእርሻ ስራቸው በተጓዳኝ ሌሎች ገቢ የሚያስገኙ ስራዎችን እንዲያከናውኑ ስለሚረዱ ድሃ ባለይዘታዎች በግብዓት እጥረት ምክንያት የእርሻ ስራቸውን ትተው የሚያደርጉትን ፍልሰት ይቀንሳል። በመሆኑም ከላይ በተገለጸው አዋጅ ላይ የተፈቀደውን የገጠር መሬት የመጠቀም መብት ማስያዣ አድርጎ ብድር ማግኘት መቻልን በአግባቡ ለማስተዳደር የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም ሕጎች በዚህ ረገድ ዝርዝር ድንጋጌዎችን ይዘው መምጣት አለባቸው።